


DOI: 10.15290/rtk.2016.15.2.33

 0000-0002-6257-9711*ks. Józef Zabielski**Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego*

bp Andrzej F. Dziuba *Matka Boża z Damaszku* Warszawa 2018

W Kościele katolickim uczczenie Matki Bożej stanowi fundamentalną formę kultu religijnego. Jest on kontynuowany i rozwijany od początku chrześcijaństwa, zgodnie ze wskazaniem Chrystusa, Który odchodząc z tego świata, z krzyża powiedział do ucznia: „Oto Matka twoja. I od tej godziny uczeń wziął Ją do siebie” (J 19,27). Chrześcijanie – jako uczniowie Chrystusa – Maryję czczą jako swoją Matkę, rozwijając różne formy tego kultu. Szczególną formą przybliżenia Osoby Bożej Matki są malowane Jej obrazy. Autorzy tych dzieł sztuki ukazują postać Maryi, akcentując Jej cielesny wygląd mający umożliwić kontakt duchowy człowieka z Matką Chrystusa i naszą. W poszczególnych regionach świata znane są obrazy Maryi otoczone szczególnym kultem. W Polsce najbardziej znany jest obraz Matki Bożej Częstochowskiej i Ostrobramskiej z Wilna. Jednym z najbardziej znanych obrazów Maryi na całym świecie jest Matka Boża z Damaszku. Obraz ten i jego kult przybliży ks. bp prof. dr hab. Andrzej F. Dziuba, w swojej książce pt. *Matka Boża z Damaszku* [Wyd. Sióstr Loretanek, Warszawa 2018 r.].

Merytoryczna wartość tej książki i jej znaczenie w polskiej bibliografii koncentruje się wokół wyakcentowania istoty i natury kultu Maryi w Jej obrazach oraz historycznego rozwoju tego kultu. Rozpoczynając swoje analizy ks. bp A. F. Dziuba przedstawia fundamentalną formę ikony Maryi, jaką jest „Hodogetria (greckie *hodos* – droga, *hodego* – prowadzić) z Dzieciątkiem Jezus na lewym ramieniu, obrazująca dogmat Wcielenia Syna Bożego w aspekcie Jego boskości” (s. 7). Jest to nawiązanie do tradycji przypisującej Ewangeliście Łukaszowi wykonanie trzech wizerunków Matki Bożej z Dzieciątkiem „nie ręką

ludzką stworzonej”. Zasadność i poprawność *Hodogetrii* jako obrazu Maryi został zaakceptowany w roku 431 przez Sobór Efeski:

Albowiem jeśli Pan nasz Jezus Chrystus jest Bogiem, jakże Najświętsza Dziewica, która Go zrodziła, mogłaby nie być Matką Boga – Theotokos (...) Od tego czasu zresztą już nikt w Kościele nie kwestionuje tego tytułu jako należącego Dziewicy z Nazaretu (s. 7-8).

Autor podkreślił też, że w historycznym rozwoju ikony Maryi podkreślają różne aspekty Jej udziału w zbawczej misji Chrystusa oraz historii Zbawienia.

Rozwijając zaś wyjaśnienie nazwy *Hodogetria* ks. bp A. F. Dziuba dwie koncepcje:

Maryja prowadziła drogą dwóch niewidomych, którym ostatecznie przywróciła wzrok, zatem była ich przewodniczką. Inne wyjaśnienie związane jest z kościołem i klasztorem Ton Hodegon w Konstantynopolu (...). Tam, w dzielnicy portowej, miała być czczona ikona Bogurodzicy, która otrzymała nazwę Hodegetria – „ta, która wskazuje drogę” (s. 9).

Szczególnym miejscem rozwoju Hodegetrii w obrazie Matki Bożej była też Ruś w czasach księstwa kijowskiego. Nie wszystkie jednak ikony powstałe w tym czasie w pełni wyrażały Hodogetrię. Autor książki podkreśla, że w wymiarze historyczno-teologicznym Hodogetria jest szczególnie interesująca w ikonografii Matki Bożej. Obraz ten ukazuje Bogurodzicę z dzieciątkiem zwróconą ku Jezusowi, który jest Drogą, Prawdą i Życiem (por. J 14,6). Bogurodzica jest tu też symbolem Kościoła, prowadzącego chrześcijan ku Zbawicielowi. W Hodogetrii z Damaszku ukazana jest potęga,

jaką posiada Bogurodzica utrwalona w Maltańskiej ikonie. Jej cudowna moc jest wyrazem Bożej miłości względem ludzi. (...) Dla Maryi każdy chrześcijanin, a zwłaszcza rycerz maltański, powinien być *militans* – „walczącym”, w walce z grzechem i szatanem – a jednocześnie obrońcą Krzyża, Ewangelii i Kościoła (s. 12).

Wartość książki bp. A. F. Dziuby zawiera się też w analitycznie rozwiniętym historycznym wymiarze kultu Matki Bożej w Hodogetrii z Damaszku. Zagadnienie to zostało ukazane bardzo obszernie, co pozwala czytelnikowi zapoznać się z rozwojem tego kultu oraz formami obrazów Maryi. Charakterystykę historii tej ikony rozpoczyna rozdział *Odległa przeszłość Ikony*. Została tu precyzyjnie ukazana historia tej Ikony na przestrzeni wieków – od XI do czasów współczesnych – „od Damaszku, poprzez Rodos do wyspy Malta” (s. 13). Kontynuacją analiz wymiaru historycznego jest rozdział *Majestat Damaszku i legenda Ikony*. Rozwijając ten problem Autor podjął zagadnienie *Ikona Madonny*

goszcząca na Rodos. Z tym zaś wiąże się kolejny rozdział *Madonna opuszcza Rodos*. Następnym „krokiem” historycznym jest rozdział *Ikona Madonny na Malcie*. Wracając zaś do kultycznego wymiaru Hodogetrii podjął problem *La Vallette, oblężenie. Hodogetria z Damaszku*, czego pogłębieniem jest rozdział *Symbolika oblężenia*. W połowie XX wieku „Ikona została poddana pod opieką rządu włoskiego, skrupulatnej konserwacji w Instituto Centrale del Restauro w Rzymie” (s. 71). W ramach analiz historycznych ks. bp A. F. Dziuba wraca do teologicznej problematyki kultu tego obrazu w rozdziale *Orędzie Hodogetrii z Damaszku*. Została tu wyakcentowana symbolika tego obrazu i jego kultyczny wymiar. Biorąc zaś pod uwagę czasy współczesne kontynuuje to zagadnienie w rozdziale *Współczesność Madonny z Damaszku*.

Należy podkreślić precyzyjność historycznych analiz tytułowego obrazu Matki Bożej, ze wskazaniem aksjologicznych uwarunkowań jego historii i roli w rozwoju kultu maryjnego. Reasumując swoje analizy autor rozprawy w *Zakończeniu* stwierdza:

Hodogetria z Damaszku jest ściśle związana z dziejami Zakonu Maltańskiego, począwszy od okresu rodyjskiego. Towarzyszy mu zatem niemal od samych początków, także w trudnych okresach, a dziś jest jedną z najwspanialszych i najdroższych pamiątek z przeszłości (s. 95).

Wskazanie roli Zakonu Maltańskiego w rozwoju kultu Matki Bożej z Damaszku wiąże się z powiązaniem bp. Andrzeja F. Dziuby z tym Zakonem. Podjętą w tej książce problematykę można odczytać jako potwierdzenie tej przynależności oraz wdzięczność maltańskiemu Zakonowi.

Analityczna lektura książki *Matka Boża z Damaszku* ukazuje jej wartość teologiczno-historyczną z zakresu religijnego kultu Matki Bożej. Potwierdza to głęboką wiedzę jej autora – ks. bp. prof. dr. hab. Andrzeja F. Dziuby – specjalisty z zakresu historii teologii moralnej. Książka umożliwia poznanie istoty Hodogetrii jako formy kultu Matki Bożej z Damaszku, jego historyczno-kulturowe uwarunkowania oraz zaangażowanie konkretnych społeczności, zwłaszcza Zakonu Maltańskiego. Treść tej książki stanowi dobry „podręcznik” religijnego kultu maryjnego we współczesności, kiedy pojawiają się nowe objawienia Matki Bożej, mobilizujące do rozwoju Jej religijnej czci. Książka jest godna polecenia wielu czytelnikom dla pogłębienia wiedzy i form kultu maryjnego.